

הראב"ד השיגו, ופרש 'אינה לאברים' — שאבר אינו עושה משכב ומושב, אלא רק אם נסמך הזב בכל גופו. (ע"ע בבאור מחלוקתם בחדושי הגר"ח שם. וע"ע: קהלות יעקב — שבת מד).
ונראה שהדין שכתב רש"י, שאבר שנתלש מן הגוף טהור מטומאת גדה זב, מוסכם גם על דעת הרמב"ם. (מנחת חינוך קעח, י).

*

'אמר רבי עקיבא: מנין לעבודה זרה שמטמאה במשא כנדה שנאמר תזרם כמו דוה...'
— בשלשה מקומות נאמר במקרא 'דוה'; בפרשת הנידה — ואיש אשר ישכב את אשה דוה; בעבודה זרה — תזרם כמו דוה; ובספר איכה — נתנני שממה כל היום דוה. עוון עבודה-זרה שהיא כנדה, גרם להם להיות 'כל היום דוה'. (בעל הטורים — סוף קדושים)

דף פג

'מיתבי נכרי ונכרית...' — ראה בבאור הסוגיא באריכות, בשו"ת ר"י בן מגאש — יג.

(ע"ב) וישלך את עפרה על קבר בני העם מה מת בכזית אף ע"ז בכזית' — נראה שמפרש, שלכך השליך את עפרה על קבר ולא לים, לומר להם זה כזה, והיינו הקש ע"ז למת. (חדש האביב)

'טומאת עבודה זרה דרבנן היא, וקולא וחומרא — לקולא מקשינן לחומרא לא מקשינן' — אבל רבי עקיבא מקיש לנדה לחומרא, לטומאת משא, וכן רבנן אליבא דרבה — לפי שנאמר תזרם כמו דוה, משמע שבא הכתוב להוסיף הרחקה, שהרי כבר נאמר מקודם לכן וטמאתם את צפוי פסילי בספך... ולא הוצרך המשך הכתוב אלא לתוספת חומרא, להרחיקה כמו זר. ואולם שאר ההקשים נדרשים לקולא ולא לחומרא. (עפ"י תוס' פב: ד"ה אמר.)

והרמב"ן פרש באופן שונה במקצת: רבי עקיבא סובר להקיש לחומרא, [הגם שטומאת ע"ז דרבנן], מלבד לענין שיעור כעדשה, לפי שבא ההקש לשרץ לדבר אחר (להחמיר), לטומאת משמשים, אין ללמוד ממנו לשיעור טומאה. וגם לענין ההקש למת, אין ללמוד חומרת טומאת אהל, כי אין להחמיר בטומאה דרבנן על דין תורה, והרי לא מצינו דבר שמטמא באהל וגם באבן מסמא.

ולרבנן, וכן לרבי עקיבא אליבא דרבי אלעזר, היות ולא מצינו חבר בכל התורה לזב ונדה לענין אבן מסמא, מסתבר שאין להחמיר זאת בע"ז, אבל במשא — מטמא, שיש להקיש לחומרא.
דרך נוספת — ע' ב'בכור שור' פב:).

'טומאת עבודה זרה מדברי סופרים, ויש לה רמז בתורה: הסירו את אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו שמלתיכם. וארבעה אבות הטומאות יש בה; עבודה זרה עצמה, ומשמשיה, ותקרובת שלה, ויין שנתנסך לה. וטומאת כולן מדבריהן'. (רמב"ם הל' אבות הטומאות ו,א).
ואולם אין זה פשט הכתוב, שהרי אין זו אלא טומאה דרבנן, אלא לשון טומאה וטהרה בענין זה משמעותו הרחקה בעלמא. עפ"י פני יהושע. ואף אם נפרש שהמדובר על טהרה ממש, יתכן ואין ללמוד מקודם מתן תורה.

מובא בשם הגר"א (ע' קול אליהו ויצא) שרחל, באמרה לאביה 'אל יחר... כי לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי' — לא שיקרה ח"ו, אלא כוותנה על התרפים שדינם כנידה, והיינו 'דרך נשים לי'. וכן הוא בשל"ה (ח"ב דף רצד). וע"ע במשך חכמה ויצא לא, לו.

'חנניה אומר: נלמדה משק, מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כל מיטלטל מלא וריקן לאפוקי ספינה' — בטעם הדבר שאין ספינה טמאה משום 'מדרס', [והלא מדרסות לא הוקשו לשק, להיותם צריכים להיטלטל מלא וריקן, כנבכורות לח] — נאמרו כמה הסברים בראשונים; — משום שעיקרה עשויה לפרגמטיא ולא לשיבת בני אדם (תוס' כאן).

א. לפי טעם זה נראה לכאורה שהדין ישתנה בספינה העשויה לנוסעים, שלדעת חנניה תיטמא משום מדרס. ונצטרך לדחוק לפי זה, כששאלו 'מאי בינייהו' היה אפשר לתרץ ספינה העשויה לאנשים, שלתנא קמא טהור ולחנניה טמא.

ב. תוס' הרי"ד (פד). תמה על סברה זו, הלא הספנים יושבים וישנים בתוכה, והריהו ראוייה למדרס. וע"ע משנה אחרונה (כלים כד, א); מנחת שלמה — עב);

— משום שעיקרה לעבור ממקום למקום, לכך אינה נידונית כשאר משכבות ומושבות. (עפ"י תוס' מנחות לא — בתירוצם השני. וכתב בחזו"א (אה"ע קמד, ח) שהתוס' הסכימו לסברה זו, וכן יש לנקוט להלכה. אמנם ספינה המיועדת לטיול, הישיבה עצמה היא בכלל הטיול, והרי היא מיועדת גם ל'מושב'.

וב'מנחת שלמה' (עב) פקפק במה שכתב החזו"א שהלכה כתירוץ הזה, שמכמה ראשונים נראה שלא נקטו כן. ויש להעיר שהרשב"א (בסופ"ב דביצה), והריטב"א (לעיל מד) כתבו כסברת התוס' במנחות. וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א סוס"י קד שצירף דעה זו להלכה);

— משום שכל עצמה של ספינה לשמש כמעשה קרקע בעלמא, עליה נותנים מושבות ומשכבות, שעליהם יושבים ושוכבים. (עפ"י רמב"ן וריטב"א כאן);

— ויש סוברים שכלי עץ הבא במדה — שהוא מכיל ארבעים סאה), טהור גם מטומאת מדרס. (כן הביא הרמב"ן כאן. וכן מבאר מפרוש רש"י לעיל מד, [ואולם מרש"י להלן פד. ד"ה טהורה מכלום] לא משמע כן]. וכן דעת הרא"ה (מובא ב'חדושי הר"ן' שם ובריטב"א כאן). וכן נקט ב'חדושי הר"ן' כאן. וכן משמע בתורי"ד להלן. וכן יש לדייק מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה כלים ספכ"ד. ע' פני יהושע פד. וקהלות יעקב כה);

— ויש מי שכתב טעם אחר: כל שאר המדרסות, אעפ"י שהם גדולים, הואיל והם משמשים למשכב או מושב יש עליהם שם 'כלי', ובכלל כל כלי עץ הם, מה שאין כן ספינה שאינה מיטלטלת, סובר חנניה שאינה בכלל 'כלי', הלכך אין בה טומאת מדרס. (כן כתב הפני-יהושע, וכן דקדק מלשון הרמב"ם.

א. צריך לפרש לטעם זה, שדוקא ספינה של עץ, אינה נידונית כ'כלי', לפי שאינה דומה לשק המיטלטל מלא וריקן, אבל ספינה של חרס נחשבת כלי הגם שאינה מטלטלת, כי לא הוצרך בכלי חרס תנאי זה ד'מיטלטל מלא וריקן'.

יש להעיר שגם לפי שאר הפירושים, לא חר שלמדנו שהספינה טהורה, [ולחנניה — רק כאשר אינה של חרס והיא גדולה], נראה שאין לה תורת 'כלי' כלל. וכן משמע בחזו"א (מקוואות תנינא — ו, יד). ואולם בקהלות יעקב (שבת סוס"י ט) הוכיח ממשנת פרה (ה, ה) שספינה נחשבת כלי, ואעפ"י שאינה מקבלת טומאה. וצ"ב.

ב. אחת הנפקות בין השיטות — ספינת ירדן של עץ, שהיא מיטלטלת, לדעת חנניה שהיא מקבלת טומאה; — לפי דעה ראשונה — אינה מטמאה מדרס כאשר היא מיועדת לסחורה.

לדעה שנייה — אינה מטמאה מדרס, שהרי עשויה להעברה בעלמא.

לדעה שלישית — גם כן אינה מטמאה, אא"כ נעשית באופן שהמשיט יושב על גופה של ספינה, ואין מתקנים בה מושבות ומשכבות.

לדעה רביעית, וכן להסבר הפני-יהושע — מטמאה מדרס, לפי שאינה באה במדה והיא מיטלטלת. וכן משמע בתורי"ד וב'חדושי הר"ן' להלן, שטמאה מדרס).

‘לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה ואפילו בשעת מיתה’ — יש מי שפרש כוונת המאמר, שלא תאמר שהעסק בתורה ענינו רק להחליש את היצר הרע ולהסיר הפחיתות, אשר לפי זה בשעת מיתתו של אדם שאז נחלש ממנו היצר לגמרי, אינו צריך לאחוז בתורה — על כן אמרו שאין הדבר כן, אלא עצם התורה היא תכלית השלמות אף במקום שהרע נעדר. (עפ"י משך חכמה — וראה כב, יט. עע"ש. וראה עוד פנים יפות — חקת יט, יד).

דף פד

באורים וציונים

‘של אבנים — טהורה מכלום. ואמר רבי יוחנן: ואם יש בה בית קבול רמונים — טמאה’ — הגם שהיא מיוחדת לאבנים וראויה לשימושה, הואיל ואינה מקבלת רמונים — טמאה. ואולם מצינו כלים שמקבלים טמאה אף בכגון זה, כל שמיועדים מתחילתם לשימוש מסוים. (ע' רמב"ם כלים ו, ג). ודוקא בעגלה וכיוצא בה, שהשלם שאינו נקוב נאות יותר וחביב אצל בני אדם, ובנקבים גדולים כבר נמאסים על בני אדם לשימוש, לכן בטלו מתורת כלים. ותלוי בהכרעת חכמים בכל דבר ודבר. (עפ"י חזון איש כלים יח, יב. וע"ש כג, א שנתקשה בדבר, הלא משמע שכל עגלות של אבנים נקובות הן [וכן נראה מדברי הריטב"א להלן צח]. וע"ע בשפת אמת).

‘ומדרס כלי חרס מנלן דטהור...’ — הגאון רבי עקיבא אייגר ציין לרש"י בעירובין (קד. ד"ה לא) ובבכורות (לח. ד"ה אין מדרס), מדבריו שם נראה שטעם הדבר שאין טומאת מדרס לכלי חרס, משום שאדם היושב עליו שוברו, והרי אינו ראוי למושב. [וכן כתב המאירי בסוגיתנו. וכבר העירו שמקור הסברה בירושלמי. ע' חדושי הנצי"ב]. וכתב על כך הגרעק"א 'צ"ע' — שהרי כאן למדו הדבר מן המקראות, ולא מסברה בעלמא.

אכן נראה מכמה מקומות שכן דרכו של רש"י בפירושו, ליתן טעמים לדין הנלמד מן הכתוב, כענין 'טעמא דקרא' [או כהגדרת הדין]. והנה כמה דוגמאות הרשומים אצלי:

רש"י לעיל סז: נתן טעם לשוכח שהוא שבת שחייב על כל שבת ושבת, כי אי אפשר שלא שמע בינתים. והתוס' שם הוכיחו שאין זו נקראת 'דיעה' שהרי לא נודע לו החטא. ועוד הקשו, הלא למדו זאת בגמרא מקרא. אכן נראה שרש"י רק נתן טעם כגדר לדין הנלמד מן הכתוב, ואינה סברה העומדת לעצמה.

וכן לעיל סח: בענין תינוק שנשבה לבין הנכרים פטור, נימק רש"י משום שאומר מותר אנוס הוא, והתוס' הקשו על כך. אך נראה שכוונת רש"י לגדר דין הנלמד מן הכתוב, לא כסברה עצמאית. (וע"ש רא"מ הורביץ).

וכעין זה כתב רש"י (להלן צג. ד"ה יחיד) טעם לדין הנלמד מן הכתוב שיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור — משום שאנוס הוא. וע' גם ברש"י להלן (צב: ד"ה ורבי יהודה), שכתב טעם שאינו אלא גדר בלימוד מן הכתובים (ע"ש צג. וברד"ה וחד).

וכן רש"י בפסחים (ד). נתן טעם לכך שמוזוה חובת הדר היא מפני שהיא משמרתו, הגם שהוא דין תורה. ובסוף תמורה נתן רש"י טעם לכך שהנשרפים לא יקברו. והעיר שם רעק"א בגליון מדוע הוצרך לזה והלא דין הוא שמצוותו בשרפה. ולהאמור א"ש.

וכן יש לבאר בזה דברי רש"י ברפ"ו דפסחים — ע' במובא שם.